

Разкритието на Франц Тула (Белоградчик)

Произход на името. Геотопът е наименуван на професора от Виенската Политехника Франц Тула (Franz von Toula, 20.12.1845-03.01.1920) (фиг. 1,2).

Местоположение. Намира се на 800 m северно от гр. Белоградчик на стария път за Видин, координати 34 Т 0636417 Е, 4832762 N.

Категория, клас и тип. Геотоп с историческа стойност за българската геология, клас палеонтологички – находище на триаски криноиди, ехиниди, брахиоподи и бивалвии, които са първите описани и фигурирани български фосили.

Статут, територия и граници. Геотопът не притежава статут на защитен обект.

Исторически преглед. Оригиналните данни за находището присъстват в статията на Toula (1877). По-късно то не е разглеждано в палеонтологички аспект.

Геоложка обстановка. Геотопът се намира сред варовиците на Бабинската свита (Среден Триас) в ядката на Белоградчишката антиклинала.

Геоконсервационна характеристика. През 1875 година австрийският професор Franz Toula (1845-1920) предприема маршрутни геоложки проучвания в Западния Балкан. В началото на първия маршрут недалеч от гр. Белоградчик по пътя за Видин той установява триаски фосили, с които за пръв път доказва присъствието на Триаската система в България. През 1877 г. той публикува определените и илюстрирани от него брахиоподи, бивалвии, ехиниди и криноиди в Доклади (Sitzungsberichten) на Математико-природонаучния отдел на Виенската кайзерова академия на науките (Toula, 1877) (фиг. 3). Тези фосили, заедно с публикуваните в същата статия къснокарбонски растителни останки от средновековния възлищен рудник „Зелениград“ са първите определени и фигурирани фосили на територията на България.

Описаният разрез включва 12 пачки (фиг. 4). Поради изключителната историческа стойност за българската геология, находището е издирено от Тронков през 1998 г., който го описва послойно и отново събира триаски фосили, наименувани според оригиналните определения на Toula (1877) (фиг. 5,6).

В предоставената колекция за Геоложкия музей на Геопарка в новия посетителски център до Белоградчишката крепост, Тронков включва и фосилни образци от пачка 4, от която Тула не е извадил фосили, защото тези пластове тогава са били под платното на пътя и не са били достъпни за виенския изследовател. Тези пластове по-късно са означени от Toula (1877) като „доломитен варовик с криноиди“, на който той придава корелативна стойност като реперно ниво в Триаса и използва за сравнение с други триаски находища вътре и извън България. Сред новооформената колекция в Геоложкия музей има образци на Димитър Тронков от 1998 г. и нови образци, събрани за целите на Геопарка (фиг. 7-10).

Интерпретация. Фосилното находище е с висок потенциал за демонстриране на възможностите на палеонтологичкия метод за датиране на седиментните скали. Тук посетителите на Геопарк „Белоградчишки скали“ могат да съберат вкаменелости и след това сами да се опитат да ги определят в посетителския център, където наред с оригиналната статия на Франц Тула е осигурена и друга специализирана литература за изброените организмови групи както и палеонтологички определители.

Околен ландшафт. Разкритието се намира в живописна гориста местност по южния склон на Белоградчишкия венец (фиг. 11).

Културно и духовно значение. Обектът не е свързан с историята на района и няма културно-историческа стойност.

Развлекателен потенциал. Геотопът е част от красив горски ландшафт в близките околности на гр. Белаградчик подходящ за еднодневни маршрути (фиг. 12).

Устойчивост и мерки за защита. За улеснение на посетителите в Геоложкия музей трябва да има информация за местоположението на геотопа: координати и указания за намирането му на терена. За тази цел на терена трябва да се постави указателна табела до шосето за гара Орешец, както и информационно табло с данни за геоложката история на района, възрастта на скалите и таксономичната принадлежност на фосилите.

Достъп. Достъпът е по черен път, отклоняващ се вдясно от шосето за гара Орешец при кота 545,8 на 300 m след големия завои на шосето в Студени дол.

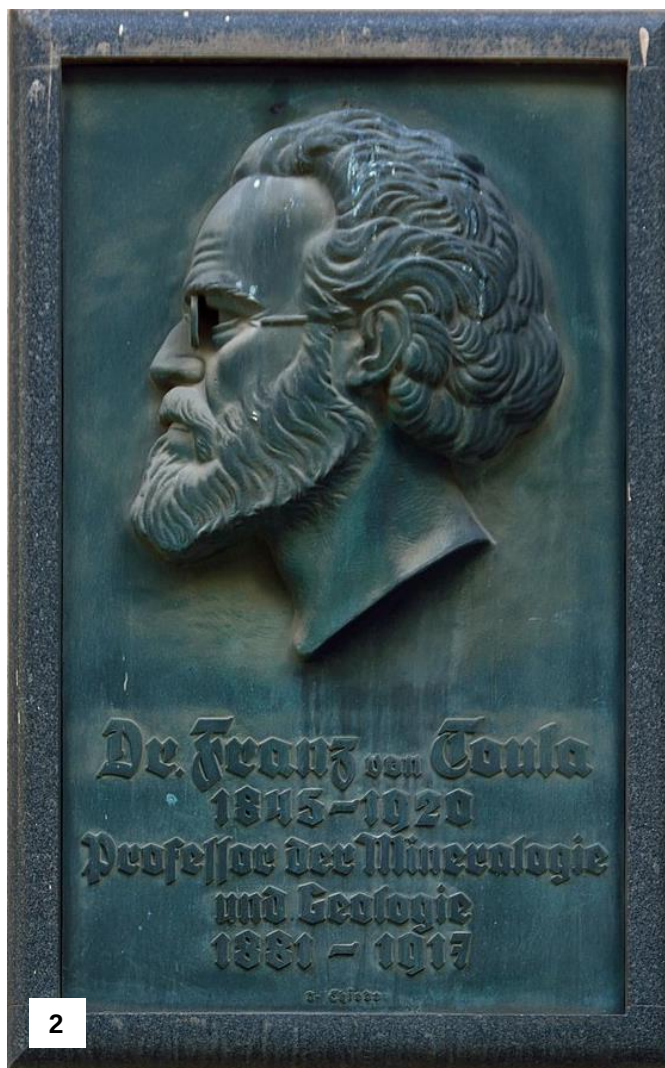
Експертна карта (количествена оценка). Според методиката за оценка на геоконсервационната стойност на фосилните геотопи, отчитайки неговата уникалност за българската палеонтология, обектът е определен като геотоп с национално значение.

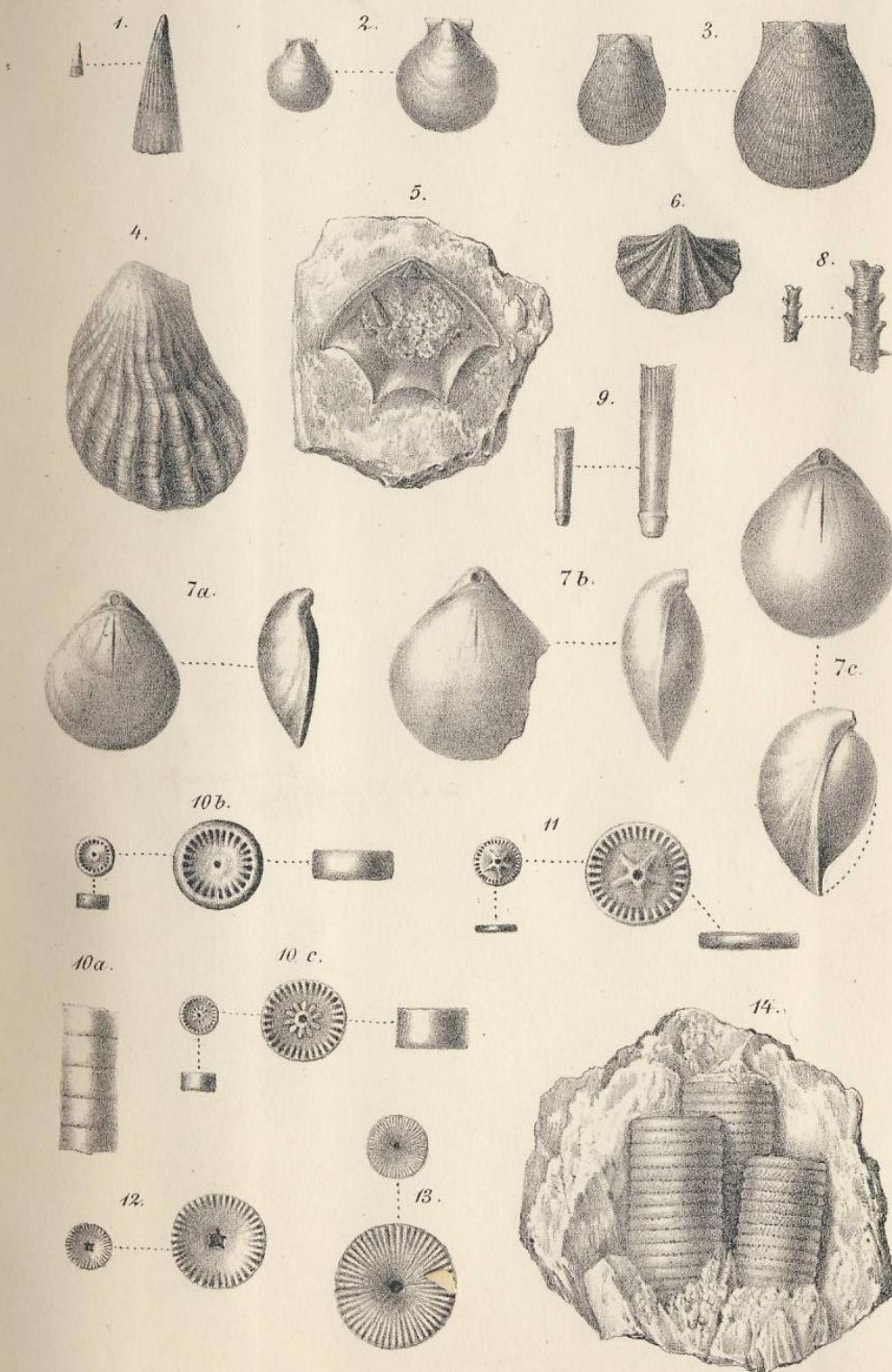
Литература

Toula, Fr. 1877. Geologische Untersuchungen in westlichen Teile des Balkan und in den angrenzenden Gebieten. IV. Ein Geologisches Profil von Osmanien an Arçer über den Sveti-Nikola-Balkan, nach Ak-Palanka an der Nišava. – *Sitzungsber. Kaiser. Akad. Wiss, Math.-Nat. Cl.*, 75, 465-544.

1 – Franz von Toula (20.12.1845-03.01.1920) професор по минералогия и геология във Виенския технически университет (Technische Hochschule Wien 1881-1917); 2 – Барелеф на проф. Франц Тула в двора на Виенския технически университет

Rud. Schön nach d. Nat. gez. u. lith.

K. k. Hof- u. Staatsdruckerei

3 – Палеонтологската таблица (Tafel IV) на Franz Toula (1877), на която са фигурирани първите палеонтоложки описани фосили в България, намерени от Тула в разкритието на триаските варовици по стария път за Видин

Таблица IV

Мушелкалк от Белоградчик

Фиг. 1. *Saurichthys* sp. (cfr. *apicalis* Ag.)

„ 2. *Pecten discites* Schloth.

„ 3. *Pecten Alberti* Goldf.

„ 4. *Ostrea decemcostata* Münst.

„ 5. *Retzia trigonella* Schlth. sp.

„ 6. *Spiriferina fragilis* v. Schlth. sp.

„ 7. *Waldheimia vulgaris* Schloth. sp.

Фиг. 7 а. Вариетет с по-малко изпъкнала малка черупка

} в два изгледа
отпред и отстрани

Фиг. 7 б. Типична форма

Фиг. 7 с. Силно изпъкнал вариетет

Фиг. 8. *Cidaris transversa* Meyer (фрагментиран с бодили)

„ 9. *Cidaris* spec.

„ 10. *Entrochus liliiformis* Lam.

10 а. Парче от стебло

10 б. Членче от неравномерни части на стеблото

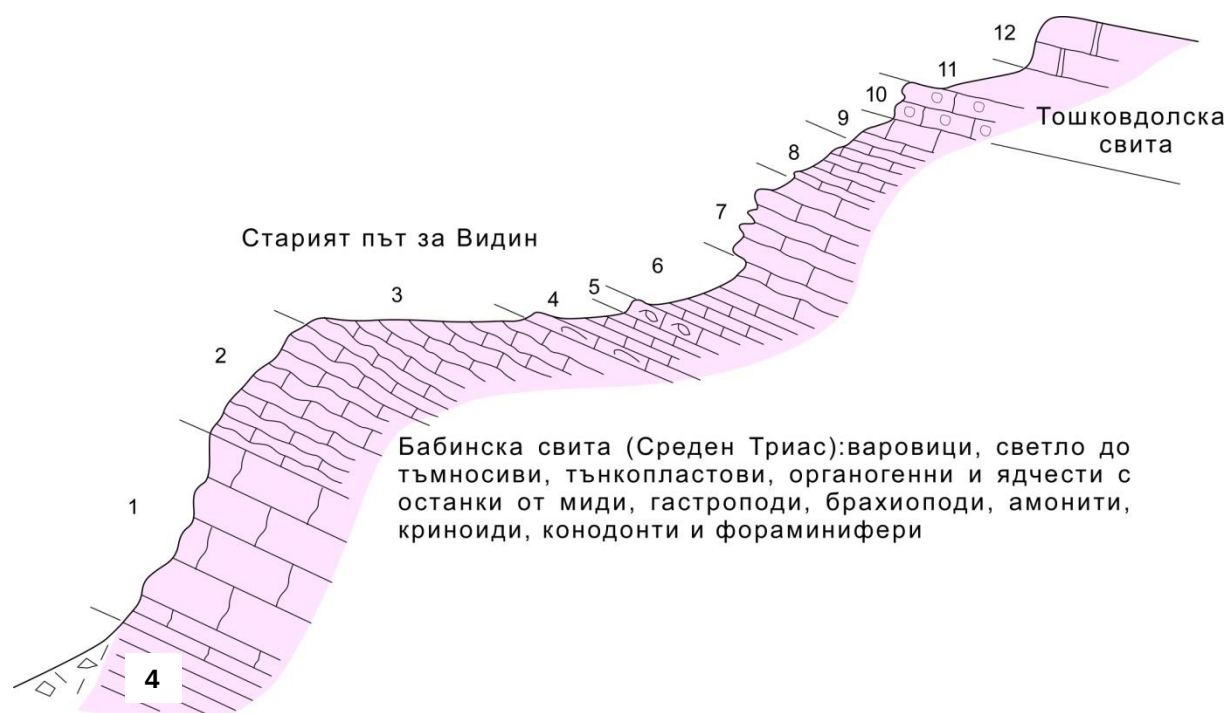
10 с. Членче с десетлъчев ореол

„ 11. *Entrochus* cfr. *Schlotheimi* (може би нова архитектура)

„ 12. *Entrochus* spec. (с пентагонален вътрешен канал)

„ 13. *Entrochus* cfr. *Silesiacus* Beir. (апиокриноидна форма)

„ 14. Три броя стебла с еднаква архитектура

4 – Разрез на Бабинската свита по стария път за Видин направен от Д. Тронков през 1998 г. 1, дебелопластови доломитни варовици (4 m); 2, тънкопластови ядчести варовици (3 m); 3, ядчести тънкопластови варовици (3 m); 4, органогенни криноидни варовици с бивалвии, гастроподи и брахиоподи (1,5 m); 5, пласт брахиоподен варовик (0,20 m); 6, тънкопластови варовици (2 m); 7, сиви среднопластови варовици (2 m); 8, тънкопластови варовици (1,5 m); 9, среднопластови варовици (1 m); 10-12 Тошковдолска свита: 10, – ядчести варовици (1 m); 11, - сиви масивни варовици (1 m); 12, варовици и доломити (над 2 m)

5

6

7

8

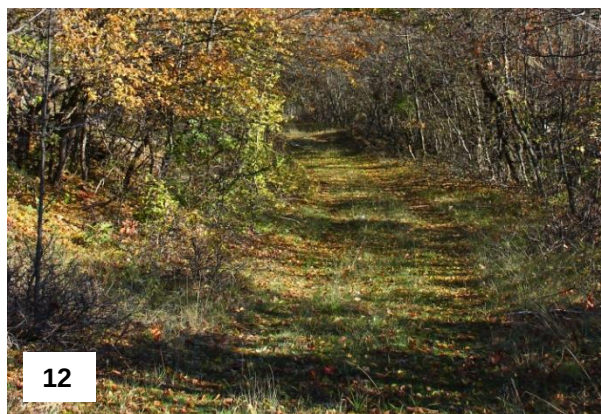
9

10

11

12

5 – Находището е намерено и описано от Димитър Тронков през 1965 и 1998 г.; 6 – Събиране на образци за Геоложкия музей в посетителския център на гр. Белоградчик (септември, 2013); 7 – Пласт от брахиоподен варовик (пачка 5); 8,9 – Образци от брахиоподния варовик за Геоложкия музей в посетителския център на гр. Белоградчик; 10 – Криноидни стебла сред органогенните варовици на Бабинската свита (пачка 4); 11 – Долната част на разреза под пътя; 12 – Старият път за Видин

Подпис: